

— Nyíssa ki maga.

Garmada úr szót fogadott és kinyitotta a száját, hogy jó példával járjon elől.

— No, most adja ide a húzót! — mondta a székely.

III. Összefoglalás. a) A székely népről tanultak összefoglalása.

b) Szemléltetés. Székely ház, galambdúcos kapu, székely szöttes, székely férfi és asszony öltözete. A székely föld bemutatása képekben.

1941. április 3. hete.

Történelem.

VII. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A világháború.

Nevelési cél: A nemzet óriási áldozatkészsége!

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A világháború okairól tanultak felújítása.

b) Célkitűzés.

II. Tárgyalás. a) *A világháború főbb mozzanatai.* A központi hatalmaknak egyszerre három oldalon kellett harcolniuk a túlnyomó számú ellenséggel, nyugaton a belgák, franciák és angolok, keleten az oroszok, délen a szerbek ellen. Szerbiát kezdettől fogva másodrendű harctérnek tekintették. A haditerv az volt, hogy Németország Belgiumon át benyomul Franciaországba s előbb a nyugati erőket semmisíti meg (Moltke-terv). A német haderő másik részének (kisebb) és az osztrák-magyar haderőnek az volt a feladata, hogy az oroszokat addig tartsák fel, míg a nyugati harctéren a döntést kierőszakolják.

A német hadsereg leküzdve a belga várrendszert, áthatolt Belgiumon, Luxemburgon és betört Franciaországba, ott az egyesített francia-angol erőket több csatában megverte s egészen a Marne-folyóig nyomult előre, sőt már Párist is fenyegette, amikor a merészen előretörő németeket a Marne-melletti csatában (1914 szept. 5–12) döntően megverték. A németek erre gyorsan visszavonultak, erős védelmi állásokba helyezkedtek be, s a két fél többször megkísérelte egymás arcvonalának áttörését, de döntést egyik sem tudott kierőszakolni. (Verdun hosszú és sikertelen ostroma: 1916.)

A keleti harctéren az oroszok már a háború elején óriási erőkkel léptek fel. Benyomultak Kelet-Poroszországba, de itt Hindenburg tábornok Tannenbergnél és a Mazuri-tavaknál fényes győzelmével visszavonulásra kényszerítette őket. Délen azonban az osztrák-magyar seregek, a túlnyomó orosz erőkkel szemben, kénytelenek voltak Galícia és Bukovina nagy részét kiüríteni, s az oroszok 1915 tavaszán Przemyśl hős magyar védőit is megadásra kényszerítették. Ezután az orosz haderők áttörték a Kárpátokon és Bártfaig s Homonnáig nyomultak

előre, itt azonban a magyar csapatok megállították őket. (Szurmay fényes győzelme Uzsoknál.)

Szerbiában 1914 decemberében az osztrák-magyar csapatok sikeresen haladtak előre, elfoglalták Sabácot és Belgrádot is, de a kellően elő nem készített támadás kudarcba fulladt s csapataink kénytelenek voltak az elfoglalt területeket kiüríteni.

b) *Törökország csatlakozása.* Már 1914 novemberében a központi hatalmak mellé állt Törökország. Mivel ez az állam idáig semleges volt, hogy azt megőrizhesse, már a háború kitörésének kezdetén aknákkal elzárta az oroszok elől a Boszporust és a Dardanellákat. Törökország beavatkozása lényegesen kibővítette a hadi területeket. A szultán ugyanis szent háborút hirdetett, erre kigyulladt a háború lángja Marokkóban, Egyiptomban, Mezopotámiában, Perzsiában és a Kaukázusban. Az antant-hatalmak óriási erőfeszítéseket tettek a Dardanellák elfoglalására, de a német vezetés alatt küzdő törökök hősiessége megghiúsított minden áttörési kísérletet.

c) *A gorlicei áttörés, Olaszország beavatkozása.* Az 1915 év májusában a német és osztrák-magyar haderők Mackensen tábornok vezetése alatt gondos előkészület után támadásba mentek át és Galiciában Gorlicénél áttörték az orosz frontot. Ez a győzelem megingatta az egész orosz védőrendszert. Az oroszok erre kénytelenek voltak feladni a Kárpátokat s Galiciából is kivonultak. A központi hatalmak győzelmes haderői már lengyel földön jártak, amikor súlyos csapás ért bennünket: Olaszország az antanthoz csatlakozott s hadat üzent a központi hatalmaknak. Ez erőink megosztására vezetett, mivel most már e harctérre is jelentős seregeket kellett küldenünk, de még ezek ellenére sem tudtak az olaszok sikert elérni, sőt, csapataink 1916-ban sikeres támadás után mélyen benyomultak olasz földre. Előnyomulásukban csak az átszervezett seregeknek Bruszilov tábornok által irányított támadása állította meg őket, emiatt kénytelenek voltunk az Olaszországban előnyomuló csapatainkat északra irányítani.

d) *Bulgária mellénk áll, Szerbia meghódítása, Románia hadüzenete.* Bulgária az angolok minden törekvése ellenére is mellénk állott s a központi hatalmakkal együtt megtámadta Szerbiát (1915 okt.). A központi hatalmak még 1915 őszén elfoglalták Szerbiát, majd az ántánt által a Dardanellák alól elvont és Szalonikiben partraszállott segítőcsapatokat verték szét a bolgárok. Ellenségeink száma azonban Görögországgal bővült, melyet az ántánt hatalmak belekényszerítettek a háborúba a magyar oldalán. Románia a háborút megelőzőleg a központi hatalmak szövetségese volt, de mivel a közvélemény előtt ez népszerűtlen volt, nem merték azt nyilvánosságra hozni. 1916 nyarán aztán Románia váratlanul ellenünk fordult, csapatai bevonultak a védtelen Erdélybe, ugyanekkor a szaloniki ántánt csapat félmilliós serege tört észak felé. A központi hatalmak

azonban most is megállták helyüket, az oláh sereget hamarosan tönkreverték, seregeink elfoglalták Románia legnagyobb részét a fővárossal együtt. Bukarest elfoglalása után a központi hatalmak békeajánlatot tettek az ántátnak, de ellenfeleink ezt visszautasították.

e) *Amerika beavatkozása, az orosz forradalom.* Mivel az ántánt a központi hatalmakat leverni nem tudta, tengeri zárlattal akarta őket gazdaságilag megfojtani. Erre válaszul a németek bevezették a bűvárhajó-harcot, vagyis tengeralattjáró hajóval elsüllyesztettek minden olyan hajót, mely hadianyagot, élelmiszert, vagy szenet szállított az ántátnak. Mivel ez mérhetetlen károkat okozott az Amerikai Egyesült Államoknak, elnöke, Wilson, azon ürügy alatt, hogy a németek elsüllyesztették a „Luzitánia“ nevű hajójukat, megüzente nekik a háborút. Ez döntő jelentőségű volt a háborúra, az USA mérhetetlen gazdasági ereje, óriási emberanyaga kiapadhatatlan erőforrást jelentett az ántánt számára.

A központi hatalmak helyzetét viszont az orosz forradalom javította meg. 1917 márciusában forradalom tört ki Oroszországban, mely a cári kormányzatot megbuktatta. Az orosz sereg szétszűllött, mikor pedig az uralomra jutott Kerenski-kormány mégis tovább akarta folytatni a háborút, a bolsevisták 1917 novemberében Lenin vezetése alatt új forradalmat idéztek elő Pétervárott. Átvették a hatalmat, megszervezték az orosz tanácsköztársaságot (szovjet) és alkudozásba bocsátkoztak a központi hatalmakkal, amely végre is békére vezetett. (Brest-litovski béke, 1918 március.)

f) *Az összeomlás.* Oroszország kilépése folytán nagy erők szabadultak fel északon s a központi hatalmak most már támadólag léphettek fel az olaszok ellen. Az olaszok eddigi támadásai (11 isonzói csata!) a magyar katonák páratlan kitartásán és vitézségén megghiúsultak. 1917 októberében lendületes támadással több helyen áttörtük az olasz Isonzó-vonalat s egészen a Piavéig kergettük az olaszokat. Óriási hadizsákmány birtokába jutottunk.

Közben Wilson, hogy a központi hatalmak hangulatát megossza, 1918 januárjában 14 pontban foglalta össze a békefeltételeket. E pontok egy része általános jellegű volt, (pl. az összes nemzetközi szerződések nyilvánosságra hozása, a fegyverkezések korlátozása, a gyarmati kérdések igazságos rendezése stb.), de a másik része súlyosan érintette a központi hatalmak területi épségét azon kívül, hogy minden megszállott terület kiürítését kívánta. E miatt a központi hatalmak kénytelenek voltak a háború további folytatása mellett dönteni. A frontokon való fegyveres döntés azonban a legnagyobb erőfeszítések mellett sem sikerülhetett többé, az ántánt hatalmak óriási emberanyaggal, ágyúkkal, tankokkal és repülőgépekkel ellentámadásba mentek át. A nyugaton kimerült németeket csapás csa-

pás után érte, a francia főparancsnok (Foch) seregei áttörték a Sigfried-vonalakat is, Itáliában pedig 1918 szeptemberében és októberében, az olaszok friss angol és amerikai csapatokkal megerősödve, seregeinket az egész vonalon visszavonulásra kényszerítették. A döntés mégis a Balkánon következett be. Itt 1918 szeptemberében a szaloniki ántánt-sereg áttörte a bolgárok vonalát, ezek letették a fegyvert s kiléptek a szövetségből. Az ántánt-erők most akadálytalanul nyomulhattak a Duna felé. Ugyanakkor a törökök is vereséget szenvedtek Mezopotámiában, a németek pedig lépésről-lépésre hátráltak. A kedvezőtlen harcéri helyzet után a bekövetkezett belső zavarok az egykori központi hatalmakat minden ellenálló erejüktől megfosztották és kiszolgáltatották a bosszút lihegő ántántnak.

g) Katonáink háborús küzdelmei, a nemzet áldozatkész-sége. A magyar nemzet derekasan kivette részét az élet-halál-harcból. A magyar csapatok minden harcúterén páratlan vitézséggel küzdöttek s különösen kitűntek a magyar haza védelmében vívott véres kárpáti harcokban. Katonáink hősiessége állotta útját az orosz „gőzhengernek“ a Kárpátokban (december 9: Limanova). A gorlicei áttörésnél nagyrészt katonáink hősiessége szabadította fel Lengyelországot. Az isonzói vonalon páratlan szívóssággal verték vissza az olaszok jól előkészített támadásait. Kitűntek Szerbia meghódításában, Erdély felszabadításában a románok ellen. A csehek árulásai és egyes nemzetiségek megbízhatatlansága miatt a legnehezebb helyekre többnyire magyar csapatokat küldött a hadvezetőség.

Véráldozatokon kívül azonban óriási anyagi áldozatokat is hozott nemzetünk a győzelem reményében, bár semmi hódítási szándék nem vezetett bennünket a háborúba való belépésénél, csupán adott szavunk és szövetségi kötelezettségünk. Galícia és Bukovina földönfutóvá lett népe nagyrészt hozzánk özönlött, a Monarchiának és Németországnak élelemmel való ellátása is elsősorban minket terhelt. A rengeteg hadifogoly ellátása is súlyos gondokat okozott. Nem csoda, ha egyre nagyobb lett a tömegek nyomora. Ugyanakkor azonban a hadseregszállítások és egyéb üzletek révén egyes ú. n. hadigazdagok óriási vagyonokat gyűjtöttek. Bent az országban nőttön-nőtt az elégedetlenség, az izgatók szították az elkeseredést, az orosz fogságból hazakerülők egyre terjesztették veszedelmes tanait, ami már a katonák lelkét is kikezdte. Ilyen volt a helyzet, amikor Tisza István kijelentette az országgyűlés házában, hogy: „A háborút elvesztettük!“

A kimerült ellenfelet kénye-kedvére sújthatta a „győzők“ kegyetlen bosszúja.

III. Összefoglalás. Vezérszavak alapján, térkép segítségével.